

Patálie a lapálie

jsou dvě přejatá slova, která se někdy zaměňují, jako by šlo o synonyma. Ale ve skutečnosti je jejich původ a význam různý. *Patálie* má původ v italštině: *bataglia* tu znamená „bitva“. Naše pozměněná podoba s *pa-* prozrazuje, že jsme je přejali přes němčinu, a jeho význam pozměněný na „nesnáž“ je poplatný expresivnímu chápání té nesnáže jako závažné věci. Kdežto *lapálie* je slovo německé, asi z kancelářského také expresivního pojmenování bezvýznamné záležitosti: první část *Lapp(alie)* souvisí s *Lappe*, což znamená „hadr“, tedy něco, co nestojí za řeč. Pro české jazykové povědomí jsou ovšem původní motivace už zastřené, a proto dnes můžeme například číst: „...v televizi ukazovali, jaký mají *patálie* se silničníma šlapkama“ (tady jde asi o opravdu závažné nesnáze), ale proti tomu také: „naprosto nesmyslná, zbytečná, směšná *patálie*“ (jasně nic závažného). A na druhé straně: „Jako kdyby nemohla počkat, taková *lapálie*...“ (tedy banalita), ale také: „...musel jsem se postarat o vůz a zápas jsem nestihl vůbec, popisuje své *lapálie* A. F.“ (určitě to chápe jako závažnou věc). Ačkoli jde o slova hovorová, stojí myslím za to ten původní významový rozdíl mezi závažnou *patálií* a banální *lapálií* respektovat.

Stahovací kalhoty

Nechtěl jsem věřit svým očím, když jsem kdysi zahlédl tento žertovný nápis ve výkladě. Ale nebyl u ledajakých kalhot, jež jsou (po případném odepnutí šlí) stahovací všechny, jak ví každé dítě. Ukázalo se, že označují odění dámské, tedy *kalhotky*, a to neběžné koncepce: svou elastičností, která však byla limitována, mělo držet své nositelky v přijatelných proporcích, tudíž *je stahovat*.

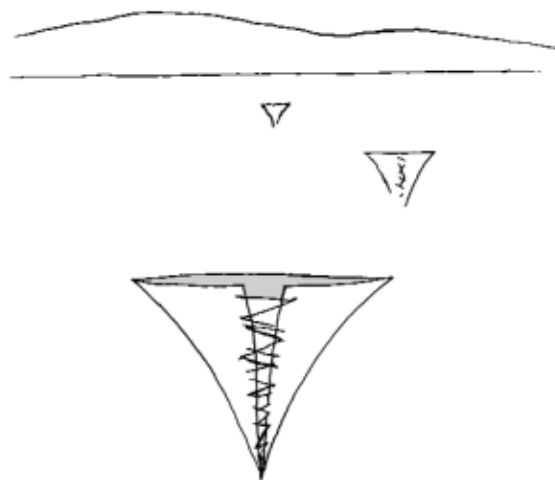
Adjektivum stahovací samo je přitom správné: přípona *-cí* označuje účel, onen přívlastek tedy znamená „ke stahování“. Háček je v dvojím významu předpony *s-* slovesa *stahovat*: jak ví opět každé školní dítě, vyjadřuje směřování děje buď „shora dolů“, nebo „dohromady“. Ale mluvíme-li o kalhotách, máme u slovesa *stahovat* na mysli dřív ten význam první, tedy „shora dolů“. Spojení *stahovací kalhoty* je tudíž spíš groteskní obrat než výstižné označení zboží, i když mu z hlediska formálního nelze nic vytknout. Nejlepším řešením by tu asi bylo přidání adjektiva *elastický*; ve spojení *elastické stahovací kalhotky* je význam předpony přece jen zřetelnější. Volba pojmenování není totiž jen záležitostí pouhé formy, ale i vztahu k pojmenování jiným, už existujícím.

Ještě jedním příkladem bych to chtěl podepřít: nadpisem *Zdařilý začátek Petrovských* nebyl kdysi uveden novinový článek o pohádkových lupičích, jak by se mohlo domnívat opět každé dítě nebo i ten, kdo dítětem byl, ale o příčinlivých obyvatelích moravské obce Petrova. Jistě se v Petrově tomu pojmenování srdečně zasmáli, protože sami si tak určitě neříkají, ač by mohli, kdyby nikdy nečetli pohádky. A tak k vytvoření nových

pojmenování není potřebná jen znalost formálních postupů, tzn. toho, jak se slova tvoří, ale i dobré zvládnutí už existující slovní zásoby.

Odrekreovat

Věta *odrekreujeme 400 dětí našich zaměstnanců* nemusí v každém vzbudit stejně pozitivní představy. Vínou na tom nese předpona *od-*, která podobně jako ostatní prefixy má hned několik různých významů.

Kromě základního odlukového (jaký máme třeba u slovesa *odhodit*, *odřezat* apod.), vzájemnostního (např. ve slovech *odpovědět*, *odplatit*) a dalších významových odstínů je častý význam „absolvování děje“ (např. ve slovese *odkvést*). Jak však vidíme třeba na slovese *odpracovat*, jehož předpona má právě tento význam, ve srovnání s odvozeninami *zpracovat* a *vypracovat* neříká nám předpona *od-* přitom nic o výsledku toho děje, pouze konstatuje, že byl nebo bude absolvován ve stanoveném rozsahu (*odpracovat podíl*) nebo čase